

РЕЦЕНЗІЇ, БІБЛІОГРАФІЯ

Люба Кияновська

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Наталії Сиротинської

«Перло многоцінне»: Музично-поетичний світ богородичної гимнографії»

Якщо б довелось чітко відповісти на питання, на кого розрахована рецензована монографія і як окреслити її жанр, то з однозначною відповіддю було б вельми непросто визначитись. Адже і сам жанр книги, і спосіб викладу настільки багатомірний, що дозволяє отримати в тракті читання найрізноманітніші духовно-інтелектуальні імпульси.

З одного боку, це солідна наукова праця з переконливою авторською концепцією, підкріплена фундаментальним оглядом літератури та аналізами музичних зразків, яка повністю заслуговує дефініції інноваційного наукового дослідження, що адресоване серйозним дослідникам історії духовної музики. В суто дослідницьку частину увійшли й методологічні аспекти музично-аналітичного дослідження монодії, і детальний, «під збільшувальним склом» розгляд ірмосів 1-ї і 3-ї пісень канону Козьми Маюмського на Успення Пресв. Богородиці та музично-поетичний аналіз богородичних-догматиків 1, 2, 5 та 6 гласів. Сам собою такий об'єм праці і докладність, з якою вона виконана, заслуговує «схвалення і впровадження в науковий обіг», як прийнято писати в рецензіях про подібні дослідження.

Але для Авторки це суто наукове завдання видалось надто обмеженим і неповним, недостатнім для розуміння вищих смислів музично-поетичного богородичного культу в українській духовній традиції. Недаремно ж аналітичний розділ вміщений нею наприкінці монографії, а початкові розділи апелюють до найширшого теологічного, філософського, суспільно-історичного, культурологічного, врешті суто мистецького підґрунтя, на якому тільки й могло виплекатись оте «перло многоцінне». Тому Наталя Сиротинська шукає форми вербального вислову якомога ближчі до самої суті явища, її книга написана запашною поетичною мовою, рясніє вишуканими літературно-поетичними цитатами, власними спостереженнями, що теж демонструють неабиякий літературний хист авторки, тож в певні моменти її текст сприймається як дуже вдалий зразок стилізованої прози – з урахуванням таких філософсько-літературних прототипів як славетний

роман Германа Гессе «Гра в бісер», чия назва процитована авторкою у першому розділі, або ж з пізніших зразків – «Ім'я троянди» Умберто Еко.

Відтак її потенційним читачем цілком може бути немусикант, інтелектуал, спраглий доброї поживи для розуму й серця і пізнання нових обріїв духовного універсуму. Мені, наприклад, дуже заімponував наступний пасаж, в якому постулюється як ставлення дослідниці до сутності звукової гармонії, так і помітний її добрий літературний стиль: «Всепроникність Музики у найглибші закутки макро- і мікrokосму, здатність вести діалог із небесним світом, візуалізувати його і розкривати в емоційному потоці, всі ці якості надавали їй домінуючого значення у сакральних культурах від найдавніших часів. І в цьому з музичним звуком могло конкурувати лише Слово, що у своїй символіці також виходило за межі матеріального світу, увиразнюючи невидимий зв'язок із “задзеркаллям”. В такому союзі й творилися обрядові звичаї найдавніших культур» (с. 59).

Цей фрагмент тексту монографії очевидно вказує ще й на третій змістовно-дослідницький вимір, обраний Наталією Сиротинською: філософський трактат. Причому філософія, як наука, що шукає єдності, гармонії й логічного зв'язку у явищах, позірно віддалених від себе, приваблює її в ракурсі тієї «любомудрості», яка для української гуманістичної думки була питомо притаманною у всі епохи.

Церковний спів *per se*, зокрема українська церковно-співоча спадщина мислиться нею як досконала модель світу – того, який людина здатна досягнути лише духовним зором, якщо зможе піднятися до її справжнього розуміння. Тому в пошуках універсальних аналогій авторка сміливо звертається і до законів фізики, і до висновків генетиків, і до інших аргументів, запозичених з природничих і стислих наук. Так, розмірковуючи про «живу сутність» інструментарію, вона зазначає «важливу функцію струни як найкомпактнішого засобу для зберігання та самовідтворення великих обсягів інформації і в цій якості проведемо аналогію з гімнографією, зміст якої шляхом музичної хвилі транслював закодовані у Слові істини, резонуючі з людиною на емоційному рівні, проникаючи у глибини людської свідомості і залишаючи свій відбиток на генетичному рівні настільки, наскільки налаштована на такий діалог людина. В цьому важливу роль відіграє мова символів, відшліфованих тисячолітнім розвитком людської культури. Тож гімнографія та церковний спів не є лише мистецьким явищем обрядового характеру, але й формою ведення діалогу з іншим світом, в якому й створено людину як досконалу і невід'ємну частку універсуму». (с. 57).

В центральному другому розділі монографії здійснено історичний перегляд божественних іпостасей жіночого в багатьох релігіях і культурах світу, що дивовижно концентрувались у найвищій з усіх жіночих втілень – Діві Марії. І знову ж дослідниця демонструє не лише блискучу ерудицію в проблематиці міфологій та релігійних традицій різних країн та континентів, але й вибудовує напрочуд переконливу цілісну еволюцію поклоніння представників різних народів плодючій Матері-Землі – Володарці Сущого – Богородиці в перспективі багатьох епох та цивілізацій. В цьому гуманістично-філософському гимні Пречистій Діві, вкладенному в строгі рамки наукового дискурсу, чи не найбільш органічно поєдналися наукові та літературно-поетичні рівні осмислення теми.

Драматургія монографії побудована за принципом наближення до об'єкту, тим самим спонукаючи читача спочатку озирнутись й оглянути увесь простір сакральної традиції, відтак поміркувати над суттю жіночного в християнстві і лише потім впритул підійти до музично-поетичних візій християнства, сконцентрованих в найпоширеніших і – дозволю собі додати – найближчих до українського ментального кордоцентризму богородичних піснях.

А яке ж *credo* монографії? Наталя Сиротинська не нав'язує його читачеві, але дуже тонко підводить до його акцептації, зашифровуючи в численних паралелях, поетичних метафорах, філософських та міфологічних універсаліях, історичних дискурсах. Відштовхуючись від епіграфу книги – «Гимнографія і сакральна монодія не осмислені в контексті культурного розвитку України й досі залишаються на маргінесі як незрозуміла церковно-слов'яномовна перегорнута сторінка» – і простежуючи весь подальший хід авторської думки, читач неодмінно приходить до висновку, що таки дійсно «людина є міра всіх речей» за Протагором, а музика, особливо ж церковний спів, невід'ємною часткою якого є богородичний цикл, є мірою її (людини) здатності осягнути цілість в частковому, гармонію в розрізненості, глибину духовного переживання в простоті і ясності монодії, а в сукупності – власну досконалість як носія іскри Божої через співзвучність музичних сфер. В цій великій любові і довірі до тих, хто відкриє її книгу, представила Наталя Сиротинська різні грані «перла многоцінного», що служив його адептам путівною зіркою у заплутаних лабіринтах земного шляху.

